

بررسی تأثیر سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

رحمان رجبی *

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. روش تحقیق این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از جنبه روش از نوع همبستگی و از جنبه زمانی از نوع پس رویدادی است. در این تحقیق به منظور آزمون فرضیه های تحقیق از داده های مالی طبقه بندی شده و حسابرسی شده شرکتهای فعال پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده شد. نمونه آماری متشکل از ۱۲۰ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ است. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزارهای Excel و Eviews 10 استفاده شد. نتایج بدست آمده از تحقیق مؤید آن است که سواد مالی بر سرمایه اجتماعی و شمول مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد. در نهایت نقش سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر میانجی بر رابطه بین سواد مالی و شمول مالی به اثبات رسید.

واژگان کلیدی

سواد مالی، سرمایه اجتماعی، شمول مالی

۱ کارشناس ارشد مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد وارمین-پیشوا، پیشوا، ایران. (* نویسنده مسئول: rahmanrajabi.416@gmail.com)

۱. مقدمه

شمول مالی عبارت است از دسترسی به خدمات مالی برای همه افراد به ویژه اقشار فقیر و محروم جامعه (گوئنادی^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). شمول مالی همچنین میتواند به عنوان ارائه خدمات بانکی با هزینه مقرون به صرفه برای بخش‌های وسیعی از گروه‌های محروم و کم درآمد تعریف شود (بالونژادنوری و فرهنگ، ۱۴۰۰). این تعاریف یک ویژگی مشترک دارند و آن این است که تأکید می‌کنند هر یک از اعضای جامعه باید به خدمات مالی رسمی دست رسی داشته باشند. در واقع هدف از شمول مالی این است که جمعیت محروم جامعه وارد بخش مالی رسمی شده تا بتوانند به محصولات و خدمات مورد نیاز دسترسی داشته باشند (سوئجونو و منداری^۲، ۲۰۲۲). دستیابی به رشد بلندمدت و مداوم اقتصادی، نیازمند تجهیز و تخصیص بهینه منابع در سطح اقتصاد ملی است و این مهم بدون کمک بازارهای مالی، به ویژه بازار سرمایه گسترده و کارآمد امکان پذیر نیست. در یک اقتصاد سالم، وجود سیستم مالی کارآمد در توزیع مناسب سرمایه و منابع مالی نقش اساسی دارد. معمولاً بازارهای مالی را به عنوان سیستمی مرکب از افراد و مؤسسات، ابزار و اساسی دارد. معمولاً رویه‌هایی که پس‌اندازکنندگان و قرض‌گیرندگان را در یک جابجاء می‌کند، تعریف می‌نمایند. اصولاً سرمایه‌گذاران باید بررسی‌های وسیعی در مورد خرید یا فروش سهام عادی انجام دهند. زیرا آن‌ها نقدترین دارایی خود را به سهام تبدیل می‌کنند. اگر آن‌ها بدون توجه به یک سری از عوامل، اقدام به سرمایه‌گذاری نمایند، نتایج مطلوبی از سرمایه‌گذاری عاید آن‌ها نخواهد شد. امروزه اهمیت بهبود سواد مالی به خاطر عواملی چون توسعه محصولات جدید مالی، پیچیدگی ابزارها و بازارهای مالی تغییرات سیاسی و عوامل اقتصادی افزایش یافته است. سواد مالی به عنوان یک توانایی اساسی برای سرمایه‌گذارانی که نیاز به تصمیم‌گیری در یک سناریوی مالی پیچیده را دارند، مورد نیاز است. سواد مالی به عنوان یک عنصر مهم برای ثبات و توسعه اقتصادی شناخته شده است. همچنین در سال‌های اخیر کشورهای در حال ظهور و توسعه یافته درگیر مسایل مربوط به سطح سواد مالی شهروندان خود هستند زیرا عمدتاً سرمایه‌گذاران با زمینه‌های دشوار اقتصادی و مالی روبرو میشوند و این واقعیت که عدم سواد مالی یکی از عواملی است که به نشر فقر کمک کرده است و همچنین اینکه تصمیم‌گیری‌های مالی پیامدهای منفی بزرگی در موقعیتهای مالی ریسکی می‌تواند داشته باشد را نمی‌توان پنهان کرد از طرفی دیگر تصمیم‌های مالی پیچیده و دارای ریسک و عدم اطمینان هستند. سواد مالی می‌تواند به بهبود کارایی و کیفیت خدمات مالی کمک کند. سواد مالی دسترسی به محصولات و خدمات مالی مرتبط با منافع افراد فقیر را تسهیل می‌کند و استفاده گسترده را تشویق می‌کند. سواد مالی می‌تواند به افراد غیربانکی کمک کند تا خدمات مالی اصلی را درک کنند و آن‌ها را تشویق کند تا از خدمات زیر هم سطح خودداری کنند. سواد مالی به عموم مردم قدرت می‌دهد و آن‌ها را آموزش می‌دهد تا درک گسترده تری از محصولات و خدمات مالی مختلف به دست آورند و آن‌ها را ارزیابی کنند تا تصمیمات مالی آگاهانه‌ای اتخاذ کنند که سودمندی را به حداکثر

^۱. Goenadi

^۲. Soejono

برسانند. یادگیری مالی می تواند دانش مالی را بهبود بخشد و در عین حال بر تصمیمات مالی، انتخاب ها، نگرش ها و رفتار تأثیر بگذارد (الصراف^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). مطالعه دیگری بیان می کند که هر چه دانش در مورد سواد مالی بالاتر باشد، دانش در مورد شمول مالی بالاتر است تا افراد با سواد مالی بالا بهتر بتوانند به منابع مالی موجود دسترسی داشته باشند. (نوریانی و اسرافانی^۴، ۲۰۲۱). با این حال، به عنوان موجودات اجتماعی که با یکدیگر تعامل دارند، در رشد بیشتر، افراد با سواد بالا ممکن است بر افراد با سواد پایین تأثیر بگذارند. تعامل بین احزاب با سواد بالا و پایین باعث شکل گیری سرمایه اجتماعی در جامعه می شود (بیتریک^۵ و همکاران، ۲۰۲۱). بورديو و کلمن اولین کسانی بودند که به ترتیب در سالهای ۱۹۷۲ و ۱۹۸۸ سرمایه اجتماعی را به طور سیستماتیک تعریف کنند. بر اساس مفهوم بنیادی ارائه شده، سرمایه اجتماعی منبعی ذاتی در روابط اجتماعی است. افراد در تعاملات اجتماعی می توانند از این منابع برای دستیابی به اهداف شخصی یا جمعی استفاده کنند (الیزابت^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). هنگامی که اعضای جامعه با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند و برای ایجاد شبکه هایی در میان افرادی که دارای ویژگی های مشترک هستند، مانند قومیت، منطقه، عضویت در خانواده، همسایگان و دوستان نزدیک با یکدیگر همکاری می کنند، سرمایه اجتماعی پیوند می زند. همچنین سرمایه اجتماعی زمانی ایجاد می شود که افراد با ویژگی های جغرافیایی مشابه و مالکیت برابر اختیارات، حقوق و تعهدات، شبکه ای تشکیل دهند و با یکدیگر همکاری کنند (هایر^۷ و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین هنگامی که یک جامعه یا گروه اجتماعی با سایر احزاب دارای اختیار یا قدرت بیشتر، مانند سازمان های دولتی، مؤسسات آموزشی، مؤسسات مراقبت بهداشتی، احزاب سیاسی، پلیس و مؤسسات بانکی روابط شبکه ای دارد، سرمایه اجتماعی ایجاد می شود. سواد مالی به طور مثبت بر سرمایه اجتماعی تأثیر می گذارد، جایی که سواد متفاوت بین افراد آنها را تشویق می کند تا تجربیات و دانش خود را در مورد محصولات مالی به اشتراک بگذارند. سرمایه اجتماعی بالا مشوق مشارکت مالی خواهد بود (لی^۸ و همکاران، ۲۰۲۰). سرمایه اجتماعی زیرمجموعه منابعی است که برای دستیابی به هدف مورد نظر در هر تعامل خاص که به هدف مشترک کمک می کند استفاده می شود. خانواده های فقیر شرکت کننده در شبکه انجمن می توانند دانش و مهارت های مالی خود را بهبود بخشند و به آنها اجازه می دهند تصمیمات و انتخاب های مالی درستی بگیرند. افراد با سواد مالی بالا در انجام تعاملات اجتماعی اعتماد به نفس بیشتری خواهند داشت (خان^۹ و همکاران، ۲۰۲۲). تحقیقات قبلی نشان داده است که سرمایه اجتماعی کانال های اطلاعاتی را ایجاد می کند، معاملات را تسهیل می کند و دسترسی به خدمات مالی مانند اعتبار را کاهش می دهد (گوئنادی و همکاران، ۲۰۲۲). سرمایه اجتماعی

³ . Al-Sarraf

⁴ . Nuryani & Israfiani

⁵ . Beatrice

⁶ . Elizabeth

⁷ . Hair

⁸ . Lee

⁹ . Khan

از طریق مکانیسم‌های روابط اجتماعی شبکه‌ها را آگاه می‌کند و اعتماد رفتار فرصت‌طلبانه در میان فقرا را کاهش می‌دهد و از بروز مشکلات جلوگیری می‌کند. سرمایه اجتماعی افراد فقیر به ما اطلاع می‌دهد که اعتمادها و شبکه‌ها به عنوان جایگزینی برای فقدان ضمانت‌های فیزیکی که امکان دسترسی به خدمات مالی را فراهم می‌کند عمل می‌کنند (سوئجونو و منداری، ۲۰۲۲). سرمایه اجتماعی به عنوان یک ارزش مشترک بین اعضای آن در جامعه امکان همکاری را فراهم می‌کند. این سرمایه اجتماعی باعث می‌شود افراد از یکدیگر بیاموزند تا بتوانند از خدمات مالی موجود لذت ببرند (نوریانی و اسرافانی، ۲۰۲۱). تحقیقات خان و همکاران (۲۰۲۲) بیان می‌کند که سواد مالی همراه با سرمایه اجتماعی به عنوان تعدیل بر شمول مالی تأثیر می‌گذارد. سرمایه اجتماعی آموزش مالی در دانش و مهارت را از طریق تعاملات شبکه‌ای تسهیل می‌کند، که برای افزایش شمول مالی حیاتی است. سرمایه اجتماعی به عنوان محرک سواد مالی، نقش اساسی در میانجی‌گری و افزایش منابع مختلف از جمله دانش و مهارت‌های کسب شده توسط جامعه ایفا می‌کند. سواد مالی و شمول مالی می‌تواند به تدریج افزایش یابد اگر سرمایه اجتماعی به عنوان بعد از ارزش‌ها، فرهنگ، ادراکات، نهادها و مکانیسم‌هایی در فعالیت‌های مثبت برای توانمندسازی دیدگاه‌های مردم ساخته شود (پولوگنان و اندرورو^{۱۰}، ۲۰۱۹). لذا با توجه به این مطالب در این پژوهش به نقش میانجی سرمایه اجتماعی در تأثیر سواد مالی بر شمول مالی می‌پردازیم. پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که تأثیر سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار چگونه است؟

۲. مبانی نظری و ادبیات پژوهش

۲-۱ سواد مالی

سواد مالی را در اختیار داشتن دانش و درک از مسائل مالی تعریف نموده‌اند. سواد مالی، عمدتاً در ارتباط با مسائل مالی شخصی استفاده می‌شود. سواد مالی مستلزم دانش درباره‌ی درستی تصمیم‌گیری‌های مربوط به امور مالی شخصی ویژه‌ای مانند املاک و مستغلات بیمه سرمایه‌گذاری، صرفه‌جویی، برنامه‌ریزی مالیاتی و بازنشستگی است. تعریف استاندارد سواد مالی عبارت است از داشتن دانش، مهارت و اعتماد به نفس برای اتخاذ تصمیمات مالی سخت‌بنیاد ملی تحقیقات آموزشی بریتانیا (بلونت^{۱۱} و همکاران، ۲۰۲۳). سواد مالی، مورد توجه روزافزون دولت‌ها و سایر خط‌مشی‌گذاران دولتی است. پژوهش‌های انجام شده در کشورهای مختلف نشان می‌دهند که سواد مالی افراد و خانوارها قطع نظر از میزان درآمد و تحصیلات، بسیار پائین است، اما در میان گروه‌های کم‌درآمد و با تحصیلات پائین میزان آن، بسیار کمتر است. به نظر می‌رسد حتی مالکان سهام و معامله‌گران دارایی‌های مالی نیز در پی ارتقای سطح سواد مالی خود نیستند (نظری پور و زکی زاده، ۱۴۰۱). اکثر افراد به دشواری پاسخی برای پرسش از بهره‌ی مرکب تورم یا تنوع ریسک دارند و شناخت زیادی از بودجه‌ریزی و برنامه‌های صرفه‌جویی و اطلاعات عمومی مالی ندارند به نظر می‌رسد شکاف

¹⁰ . Pulungan & Ndruru

¹¹ . Blount

عمیق در سواد مالی و پیچیدگی محصولات و خدمات مالی در بازار کشورها رو به رشد است؛ و اهمیت تصمیم‌گیری مالی توسط افراد و جامعه در مقیاس بزرگتر رو به افزایش دارد. موضوع سواد مالی مسئله‌ی آموزش اطلاعات کیفی و محرک‌های بهبود تصمیمات را پیش می‌کشد. می‌توان گفت افراد بدون داشتن آموزش کافی مجموعه‌ی اطلاعات و انگیزه نمی‌توانند بهترین تصمیمات را اتخاذ کنند برای ارتقای سواد مالی، آموزش مالی باید آموزنده تر باشد و به نحوه‌ی اتخاذ تصمیمات کارآمد در مورد موضوعات مالی مانند نقش حقوق استفاده از کارتهای اعتباری، بودجه ریزی خانوارها و امها و سرمایه گذاری در بازار سهام پردازند (یو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۳).

۲-۲ سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را توانایی پایدار از طریق عضویت در شبکه‌های اجتماعی یا ساختارهای اجتماعی دیگر میدانند. سرمایه اجتماعی یک شبکه ارتباطی شخصی منحصر به فرد و وابستگی نهادی ممتاز است: سرمایه اجتماعی بافتی از ارتباطات تعاونی میان شهروندانی است که به یکدیگر برای رفع مشکلات کمک میکنند (امیری و همکاران، ۱۳۹۹). سرمایه اجتماعی توانایی افراد برای همکاری و تعاون باهم برای اهداف عمومی در گروه‌ها و سازمان‌ها است. سرمایه اجتماعی با کارکرد آن تعریف میشود. سرمایه اجتماعی چیز واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که همه آنها دو ویژگی مشترک دارند؛ اول، شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند؛ و دوم، کنشهای معین افرادی را که در درون ساختارند، اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی، تسهیل میکنند و دستیابی به هدفهای معین را که در نبود آن، دست نیافتنی خواهد بود، امکانپذیر میسازند (وان و بورک اسمالی^{۱۳}، ۲۰۲۲). سرمایه اجتماعی هنجارها و شبکه‌هایی که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی را به منظور کسب سود متقابل فراهم میکنند و با شیوه‌هایی همچون سنجش سطح اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمنهای مدنی رسمی یا غیررسمی قابل اندازه‌گیری اند. گیل^{۱۴} (۲۰۲۳) سرمایه اجتماعی در آغاز یک دسته فرآیندهایی است که به تولید بروندهایی منجر میشود که حاصل کنشهای اجتماعی است، بنابراین سرمایه اجتماعی یک دسته کنش‌های اجتماعی است و شامل آن دستهایی است که یا خود بادوام هستند یا بر روی آنهایی که بادوام هستند اثر میگذارند. سرمایه اجتماعی عبارت است از هنجارها و روابط اجتماعی مستحکم و ریشه‌دار در ساختارهای اجتماعی جوامع که مردم را در هماهنگی کنشها برای دستیابی به اهداف مطلوب خود قادر می‌سازد (ساواری^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۳).

۲-۳ شمول مالی

اهمیت دسترسی به خدمات مالی در کشورهای فقیر بر فعالان اجتماعی پوشیده نیست؛ با این حال، در کشورهای در حال توسعه با درآمد متوسط به بالا معمولاً از این موضوع غفلت می‌شود. دسترسی به تامین مالی، جزئی اساسی در مبارزه با

¹² . Yu,

¹³ . Wann& Burke-Smalley

¹⁴ .Goel

¹⁵ . Savari

فقر و رسیدن به هدف توسعه اقتصادی همه جانبه است و پایداری و پیشرفت را برای خانوارها، کسب و کارها، و کل اقتصاد به ارمغان می آورد. توجه به این موضوع باعث شده است سیاست های افزایش شمول مالی بیش از پیش مدنظر قرار گیرد. تعداد زیاد مؤسسات و تارنماهای فعال و گزارش های منتشر شده در این موضوع نشان دهنده این توجه است. «پایگاه داده شمول مالی جهانی» از بانک جهانی (موسوم به گلوبال فیندکس) و آمارهای دسترسی مالی از صندوق بین المللی پول از جمله پایگاه های داده مهم در موضوع دسترسی به تامین مالی است (چانگ^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۳). عدالت، برابری و شفافیت در ارائه خدمات مالی از جمله اصول نظام مالی اسلام برای توسعه اقتصادی و کاهش فقر و بیکاری در جامعه است. این اصول ارزش های جهانی هستند که قرن ها قبل در نظام اقتصادی صدر اسلام مالک عمل بوده است. یکی از پیش شرط های اصلی که امروزه در مباحث رشد اقتصادی و توسعه پایدار مطرح می شود، بحث دسترسی عموم به خدمات مالی و یا به عبارتی شمول مالی است که با اصول عدالت و برابری در نظام مالی اسلامی نیز منطبق است. علیرغم تلاش دولت ها برای نزدیک کردن مردم به بانک و یا به عبارتی بانکپذیر کردن آنها، موفقیت چندانی حاصل نشده است؛ به گونه ای که طبق آمارهای بانک جهانی، حدود ۵٫۲ میلیارد نفر در سراسر جهان حتی از خدمات مالی اولیه مانند داشتن حساب بانکی محروم هستند (قالمق و همکاران، ۱۳۹۸). علاوه بر کارمزد، هزینه بالایی خدمات مالی و سایر مسائل، برخی از افراد نیز ممکن است به دلایلی از جمله انگیزه های مذهبی، خودخواسته از خدمات نظام مالی متعارف دوری نمایند. در این شرایط گسترش نظام مالی اسلامی، با مدل کسب و کار متفاوت از بانکداری متعارف، میتواند نقش موثری در افزایش شمول مالی داشته باشد. هر چند که نظام مالی اسلامی در دو دهه گذشته رشد چشمگیری داشته و ارزش دارایی های آن در دنیا به بیش از ۵۶۶۶ میلیارد دلار افزایش یافته است، با این وجود در مقایسه با سهم ۵۴ درصدی مسلمانان (۹٫۸ میلیارد نفر) از جمعیت دنیا، مقدار زیادی نیست (یو و تانگ، ۲۰۲۳).

۲-۴ پیشینه پژوهش

عبدالرزاق و همکاران (۱۴۰۳) پژوهشی با عنوان بررسی تأثیرات کوتاه مدت و بلند مدت سواد مالی، شمول مالی و توسعه اجتماعی بر ثبات مالی در کشورهای عضو اوپک با استفاده از رویکرد **pardl** انجام داده اند. یافته های تحقیق نشان داد که ارتقای توسعه اجتماعی می تواند در کوتاه مدت و بلند مدت نقش مثبت و تقویت کننده در زمینه ثبات مالی کشورهای مورد بررسی داشته باشد. دیگر یافته ها نشان داد که شمول مالی تأثیر در کوتاه مدت تأثیر منفی ولی در بلند مدت تأثیر مثبت و معنادار بر ثبات مالی در کشورهای مورد بررسی داشته است. همچنین مشاهده شد که در نهایت سواد مالی تا حدودی توانسته هم در کوتاه مدت و هم در بلند مدت ثبات مالی را در کشورهای مورد بررسی بهبود بخشد. حمیدزاده (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان تأثیر سواد مالی بر شمولیت مالی از منظر سرمایه گذاران بورس اوراق بهادار تهران انجام داده است. بر اساس نتایج حاصل از فرضیه اصلی پژوهش، ضریب مسیر سواد مالی بر شمولیت مالی برابر با ۰٫۸۶۹ می باشد. مقدار آماره t برابر با ۹٫۵۵۸ است که بیشتر از ۱/۹۶ می باشد. بنابراین ضریب مسیر فوق در سطح اطمینان ۹۵

¹⁶ . Chang,

درصد معنادار می‌باشد. لذا بنا بر نتایج مطالعه حاضر می‌توان استنباط نمود، سواد مالی بر شمولیت مالی تأثیر مثبت دارد. نظری پور و زکی زاده (۱۴۰۱) در مطالعه خود با عنوان تحلیل رفتار سرمایه گذاران حقیقی براساس تئوری رفتار برنامه ریزی شده: باتاکید بر خوش بینی-بدبینی و سواد مالی بیان کردند که متغیرهای نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری ادراک شده، خوش بینی-بدبینی بر قصد سرمایه گذاری افراد اثر مثبت و معناداری دارد. به علاوه متغیر خوش بینی-بدبینی بر نگرش و متغیر سواد مالی بر متغیرهای نگرش و کنترل رفتاری ادراک شده اثر مثبت و معناداری دارند. همچنین متغیرهای نگرش و کنترل رفتاری ادراک شده بر روابط بین متغیرهای خوش بینی-بدبینی و سواد مالی با قصد سرمایه گذاری افراد اثر میانجی دارند. بالونزادانوری و فرهنگ (۱۴۰۰) در مطالعه خود با عنوان اثر شمول مالی بر کارایی و پایداری مالی: کاربردی از رویکرد شاخص سازی چند بُعدی بیان کردند که شمول مالی اثر مثبت و معنادار بر پایداری مالی و اثر منفی و معنادار بر کارایی مالی دارد. بر اساس شواهد تجربی پژوهش، پایداری مالی و شمول مالی می‌تواند در قالب یک هدف-گذاری مشترک محقق شود. به بیان دیگر سیاست-گذاران ضمن حفظ پایداری سیستم مالی، می‌توانند به اهدافی دست-یابند که در آن تعداد بیشتری از افراد از خدمات مالی بهره-مند شوند. در مقابل، یافته‌ها نشان داد که اقدام-ها و برنامه-های توسعه دهنده شمول مالی می‌تواند عوارض جانبی بصورت کاهش کارایی مالی داشته باشد. این امر ناشی از افزایش مشارکت در بازارهای مالی است که در نهایت منجر به افزایش هزینه های اجتماعی در سیستمهای هر کشور می‌گردد که نیاز به تدوین برنامه-های مکمل دارد. احمدی لنگری و خوزین (۱۴۰۰) در مطالعه خود با عنوان تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر عملکرد مالی، ثبات مالی و شمول مالی در بخش بانکی ایران دریافتند مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر عملکرد مالی و ثبات مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد اما رابطه مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر شمول مالی تأثیر مثبت و معناداری ندارد. ماندال^{۱۷} و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه خود با عنوان سواد مالی و استفاده از محصول دیجیتال برای شمول مالی: یک مدل GETU برای توسعه سواد مالی بیان کردند که نقش سواد مالی در استفاده از محصولات مالی دیجیتال برای شمول مالی در این مطالعه بررسی شده است. به دلیل فقدان سواد مالی، یک جمعیت آسیب پذیر قادر به استفاده از محصولات دیجیتال برای شمول مالی نیستند، که برای رفاه مالی فعلی آنها بسیار مهم است. عوامل مختلفی از رفاه مالی کشف شده‌اند و سواد مالی به عنوان یک مؤلفه مهم که رفاه مالی را ارتقا می‌دهد، با تمرکز بر جنبه‌های مختلف رفاه مالی مانند ایجاد دارایی و برنامه‌ریزی بازنشتگی ظاهر شده است. همه چیز در نتیجه انقلاب دیجیتال پیچیده تر شده است و محصولات مالی دیجیتال بیش از حد مورد استفاده قرار گرفته اند. گوئنادی و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه خود با عنوان تأثیر سواد مالی بر شمول مالی: سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر میانجی بیان کردند که سرمایه اجتماعی بر سواد مالی و شمول مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد، اما در این پژوهش سرمایه اجتماعی اثر میانجی جزئی دارد. هر چه آدم بالاتر باشد سواد مالی، سرمایه اجتماعی آن فرد بالاتر است. هر چه سواد مالی یک فرد بالاتر باشد، شمول مالی آن فرد بیشتر است. نتیجه مطالعه ما بیان می‌کند که هر چه سواد مالی یک

¹⁷. Mandal

فرد بالاتر باشد، سرمایه اجتماعی فرد بالاتر است. علاوه بر این، هر چه سواد مالی یک فرد بالاتر باشد، شمول مالی بالاتری دارد. سوئجنو و منداری (۲۰۲۲) در مطالعه خود با عنوان سواد مالی، ویژگی های فردی و شمول مالی: مطالعه ای در مورد سخنرانان در پالمبانگ بیان کردند که سواد مالی و درآمد بر شمول مالی تأثیر مثبت و معناداری دارند، در حالی که سایر متغیرها یعنی جنس، سن و تحصیلات تأثیر معناداری بر شمول مالی نداشتند.

۲-۵ فرضیات پژوهش

- فرضیه اول: سواد مالی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.
- فرضیه دوم: سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.
- فرضیه سوم: سواد مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.
- فرضیه چهارم: سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

۳. روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و ازلحاظ ماهیت، یک تحقیق توصیفی با تأکید بر روابط همبستگی است، زیرا از یک طرف وضع موجود را بررسی می کند و از طرف دیگر رابطه بین متغیرهای مختلف را با استفاده از تحلیل تعیین می نماید. علاوه بر این درحوزه تحقیقات پس رویدادی قرار می گیرد و مبتنی بر اطلاعات واقعی صورتهای مالی رگسیون شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات واقعی است. جامعه آماری تحقیق حاضر شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران می باشند. نمونه مورد استفاده نیز از طریق روش حذف سیستماتیک از جامعه آماری انتخاب شد، به این ترتیب که نمونه، متشکل از کلیه شرکتهای موجود در جامعه آمای است که حائز معیارهای زیر باشند:

دوره مالی آنها به اسفندماه هر سال ختم شود، تا بتوان داده ها را در کنار یکدیگر قرار داد و در قالب های تابلویی یا تلفیقی (حسب نتایج آزمون های پیش فرض) به کار برد.

در طول دوره پژوهش تغییر در دوره مالی نداشته باشند، تا نتایج عملکرد مالی، قابل مقایسه باشند.

داده های مورد نیاز برای متغیرهای پژوهش در طول دوره زمانی ۱۳۹۵ الی ۱۴۰۰ (۵ سال) موجود باشند تا درحدامکان بتوان محاسبات را بدون نقص انجام داد. نمونه آماری متشکل از ۱۲۰ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ است.

به منظور بررسی پایایی، از آزمون ایم، پسران و شین ۱۸ (۱۹۹۷)، لین و لوین ۱۹ (۱۹۹۲) استفاده شد. نتایج این آزمون در جداول انشان داده شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون پایایی

متغیر	W-Statistic	p-value
شمول مالی	FI	-۳۰/۸۱۴
سواد مالی	Onc	-۲۸/۵۹۳
سرمایه اجتماعی	SC	-۳۲/۴۰۱
اندازه شرکت	SIZE	-۴۶/۳۱۶
اهرم مالی	LEV	-۶۱/۴۰۵
رشد شرکت	grow	-۵۴/۳۱۹

با توجه به نتایج آزمون IPS جدول (۳-۴)، چون مقدار P برای تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است، در نتیجه این متغیرهای پژوهش در طی دوره پژوهش در سطح پایا بوده‌اند. در نتیجه نتایج آزمون IPS نشان می‌دهد که، میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌ها مختلف ثابت بوده است. در نتیجه استفاده از این متغیرها در مدل باعث به وجود آمدن رگرسیون کاذب نمی‌شود.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. آزمون چاو (F لیمر)

جدول ۲: آزمون چاو (F لیمر) و آزمون هاسمن

در تمامی فرضیه‌ها با توجه به اینکه مقدار p-value به دست آمده از آزمون F لیمر بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض

فرضیات	آماره چاو (F لیمر)	احتمال	p-value	نتیجه	آماره هاسمن	احتمال	p-value	نتیجه
سواد مالی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	۸۵/۳۳۷	۰/۰۶۴۲	$P \geq 0.05$	داده‌های تلفیقی	-	-	-	-
سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	۸۳/۴۱۶	۰/۰۸۲۸	$P \geq 0.05$	داده‌های تلفیقی	-	-	-	-
سواد مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	۷۹/۱۱۱	۰/۰۷۵۱	$P \geq 0.05$	داده‌های تلفیقی	-	-	-	-
سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	۸۰/۸۶۱	۰/۰۹۱۷	$P \geq 0.05$	داده‌های تلفیقی	-	-	-	-

صفر رد شده ($p\text{-value} < 0.05$) و روش داده‌های تلفیقی پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به مقدار p-value به

دست آمده از آزمون F لیمر نیازی به انجام آزمون هاسمن نمی‌باشد.

۴-۲ بررسی ناهمسانی واریانس

جدول ۳: نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

فرضیات	شرح	مقدار آماره	احتمال	P- VALE	نتیجه	روش رگرسیونی
سود مالی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	F-statistic	۸/۷۱۹۵	۰/۰۰۰۰	P<0.05	نا همسانی واریانس	استفاده از GLS
	Obs*R-squared	۷۶/۱۱۵	۰/۰۰۰۰			
سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	F-statistic	۹/۹۵۰۴	۰/۰۰۰۰	P<0.05	نا همسانی واریانس	استفاده از GLS
	Obs*R-squared	۶۵/۳۱۷	۰/۰۰۰۰			
سود مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	F-statistic	۱۰/۱۵۷	۰/۰۰۰۰	P<0.05	نا همسانی واریانس	استفاده از GLS
	Obs*R-squared	۹۱/۱۰۲	۰/۰۰۰۰			
سود مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.	F-statistic	۸/۲۴۹۷	۰/۰۰۰۰	P<0.05	نا همسانی واریانس	استفاده از GLS
	Obs*R-squared	۸۲/۴۱۳	۰/۰۰۰۰			

در تمامی فرضیات با توجه به اینکه آماره این آزمون‌ها در سطح ۵ درصد معنادار است، بنابراین فرض همسانی واریانس رد شده و ناهمسانی واریانس جملات اخلاص پذیرفته می‌شود. این موضوع از نقض فرض $Var(U_i) = \sigma^2 I$ ناشی می‌گردد. چنین مشکلی در رگرسیون سبب خواهد شد که نتایج OLS دیگر کاراترین نباشد. برای رفع مشکل مزبور از روش کمترین مجذورات تعمیم یافته استفاده می‌گردد.

۴-۳ بررسی فرضیه های پژوهش

پس از استخراج اطلاعات مورد نظر با بکارگیری از روشهای آماری رگرسیون خطی، با استفاده از روش سری زمانی و با کمک نرم افزار Eviews و به روش پانل دیتا به تحلیل نتایج پرداخته شد. فرضیه اول: سود مالی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۴: آزمون مدل رگرسیون جهت آزمون فرضیه اول

متغیر وابسته شمول مالی				
FI = α + β1Onc it + β2SIZEit + β3LEVit+ β4growit + εt				
متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	p-value
C	۱۴/۰۴۶	۶/۴۷۲۹	۱/۸۳۱۷	۰/۰۰۷۰
سواد مالی	۱۱/۴۵۶	۴/۳۳۲	۲/۷۹۰۲	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت	۸/۴۶۴۱	۳/۰۵۴۰	۲/۷۶۸۲	۰/۰۰۰۴
اهرم مالی	۱/۳۳۶۸	۰/۹۲۰۶	۱/۲۲۷۷	۰/۲۱۴۱
رشد شرکت	۰/۲۱۲۷	۰/۶۷۲۰	۱/۳۲۳۷	۰/۰۰۴۷
Adjusted R-squared		۰/۷۹۲۰	F-statistic	۱۰۲/۸۱
آماره دوربین واتسون		۲/۰۰۴	Prob(F-statistic)	۰/۰۰۰۰۰
FI = ۱۴/۰۴۶ + ۱۱/۴۵۶*Onc + ۸/۴۶۴۱*SIZE + ۰/۲۱۲۷* grow+ [CX=F]				

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل رگرسیون به شرح جدول -، مشاهده میشود که مقدار P-Value مربوط به آماره F ((prob (F-statistic که بیانگر معنی دار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۰۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می باشد. ضریب تعیین تعدیل شده R^2 برابر ۰/۷۹۲۰ بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۷۹٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل مدل قابل تبیین است و همچنین آماره دوربین واتسون ۲/۰۰۴ می باشد، که این مقدار بین ۱/۵ تا ۲/۵ است، که نشان دهنده عدم همبستگی بین متغیرها می باشد فرضیه دوم: سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۵: نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت آزمون فرضیه دوم

متغیر وابسته شمول مالی				
$FI = \alpha + \beta_1 \text{SC it} + \beta_2 \text{SIZEit} + \beta_3 \text{LEVit} + \beta_4 \text{growit} + \varepsilon_t$				
متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	p-value
C	۰/۰۸۱۶	۰/۰۱۷۳	۰/۳۴۷۲	۰/۰۰۰۰
سرمایه اجتماعی	۱/۹۱۷۵	۵/۰۵۲۰	۸/۱۱۹۲	۰/۰۱۰۰
اندازه شرکت	۶/۳۱۹۵	۲/۰۳۶۶	۱/۰۶۴۳	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	۳/۴۳۷۲	۱/۰۸۷۲	۱/۶۹۸۲	۰/۵۲۰۰
رشد شرکت	۰/۹۳۵۴	۰/۰۲۰۲	۱/۳۴۵۱	۰/۰۰۰۰

۱۰۲/۴۲	F-statistic	۲/۰۰۰۱	آماره دوربین واتسون
۰/۰۰۰۰	Prob(F-statistic)	8117۰/	Adjusted R-squared
$FI = ۰/۰۸۱۶ + ۱/۹۱۷۵ * SC + ۶/۳۱۹۵ * SIZE + ۰/۹۳۵۴ * grow + [CX=F]$			

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل رگرسیون به شرح جدول فوق، مشاهده می‌شود که مقدار P-Value مربوط به آماره F (prob (F-statistic)) که بیانگر معنی‌دار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۰۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده R2 برابر ۰/۸۱۱۷ بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۸۱٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل مدل قابل تبیین است و همچنین آماره دوربین واتسون ۲/۰۰۰۱ می‌باشد، که این مقدار بین ۱/۵ تا ۲/۵ است، که نشان دهنده عدم خود همبستگی بین متغیرها می‌باشد. همانگونه که در جدول ۵ ملاحظه می‌شود، ضریب متغیر سرمایه اجتماعی برابر با ۱/۹۱۷۵ و عدد معناداری (Prob) آن ۰/۰۱۰۰ می‌باشد. با توجه به آماره t و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی‌داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد. فرضیه سوم: سواد مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۶: نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت آزمون فرضیه سوم

متغیر وابسته سرمایه اجتماعی				
SCit = α + β1Onc it + β2SIZEit + β3LEVit+ β4growit + εt				
متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	p-value
C	۰/۷۶۹۱	۰/۰۱۲۵	۰/2054	۰/۰۶۵۰
سواد مالی	۱/۸۰۵۴	۰/۰۶۷۵	5/1968	۰/۵۱۴۷
اندازه شرکت	۴/۰۳۲۰	۰/۰۹۹۷	۱/5284	۰/۰۰3۰
اهرم مالی	۲/۹۱۷۵	۱/۰۴۱۹	۱/5638	۰/۰۶۰۰
رشد شرکت	۰/۸۸۱۳	۰/۰۷۰۱	۱/2020	۰/۰۰۰۰
آماره دوربین واتسون		۲/۴۱۱۱	F-statistic	109/77
Adjusted R-squared		۰/7361	Prob(F-statistic)	۰/۰۰۰۰
SC= ۰/۷۶۹۱ + ۱/۸۰۵۴* Onc + ۴/۰۳۲۰*SIZE + ۰/۸۸۱۳*grow + [CX=F]				

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل رگرسیون به شرح جدول فوق، مشاهده می‌شود که مقدار P-Value مربوط به آماره F (prob (F-statistic)) که بیانگر معنی‌دار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۰۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده R2 برابر ۰/۷۳۶۱ بوده و بیانگر این

مطلب است که تقریباً ۷۳٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل مدل قابل تبیین است. و همچنین آماره دوربین واتسون ۲/۰۱۱۱ می باشد، که این مقدار بین ۱/۵ تا ۲/۵ است، که نشان دهنده عدم خود همبستگی بین متغیرها می باشد. همانگونه که در جدول ۶ ملاحظه می شود، ضریب متغیر سواد مالی برابر با ۱/۸۰۵۴ و عدد معناداری (Prob) آن ۰/۵۱۴۷ می باشد. با توجه به آماره t و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد نمی باشد. این یافته ها نشان می دهد که سواد مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار ندارد. فرضیه چهارم: سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۷: نتایج تجزیه و تحلیل داده ها جهت آزمون فرضیه چهارم

متغیر وابسته				
شمول مالی				
$FI = \alpha + \beta_1 \text{Onc it} + \beta_2 \beta_1 \text{Onc} * \text{SC it} + \beta_3 \text{SIZEit} + \beta_4 \text{LEVit} + \beta_5 \text{growit} + \epsilon t$				
متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره t	p-value
C	۰/۳۱۶۵	۰/۰۴۲۸	۰/۲۵۷۱	۰/۰۰۰۰
سواد مالی	۱/۹۱۹۴	۲/0526	۲/۱۳۶۸	۰/۰۰۰۰
سواد مالی * سرمایه اجتماعی	۱/۳۶۵۴	۱/۰۲۰۴	۱/۵۱۵۳	۰/۰۲۰۰
اندازه شرکت	۳/۲۱۰۴	۱/۰۶۱۹	۰/۴۲۲۵	۰/۰۱۰۰
اهرم مالی	۱/۱۵۸۴	۰/۰۸۶۴	۱/۱۱۵۷	۰/۰۰۰۰
بازده دارایی	۰/۸۸۵۲	۰/۰۲۰۲	۱/۳۴۵۱	۰/۰۰۰۰
آماره دوربین واتسون		۱/۹۵۱۴	F-statistic	۱۰۰/۵۰
Adjusted R-squared		۰/۷۰۱۴	Prob(F-statistic)	۰/۰۰۰۰
$FI = \alpha + \beta_1 \text{Onc it} + \beta_2 \beta_1 \text{Onc} * \text{SC it} + \beta_3 \text{SIZEit} + \beta_4 \text{LEVit} + \beta_5 \text{growit} + \epsilon t$				

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل رگرسیون به شرح جدول فوق، مشاهده می شود که مقدار P-Value مربوط به آماره F (prob (F-statistic)) که بیانگر معنی دار بودن کل رگرسیون است، برابر ۰/۰۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می باشد. ضریب تعیین تعدیل شده R^2 برابر ۰/۷۰۱۴ بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۷۰٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مستقل مدل قابل تبیین است. و همچنین آماره دوربین واتسون ۱/۹۵۱۴ می باشد، که این مقدار بین ۱/۵ تا ۲/۵ است، که نشان دهنده عدم خود همبستگی بین متغیرها می باشد. همانگونه که در جدول ۷ ملاحظه می شود، ضریب متغیر سواد مالی * سرمایه اجتماعی برابر با ۱/۳۶۵۴ و عدد معناداری (Prob) آن ۰/۰۲۰۰ می باشد. با توجه به آماره t و p-Value این متغیر، نتایج نشانگر معنی داری این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می باشد. این یافته ها نشان می دهد که سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

۵. بحث و نتیجه گیری

نتایج فرضیه اول نشان داد سواد مالی بر شمول مالی تأثیر مثبت و معنادار دارد. این نتیجه دور از انتظار نبوده است، چراکه سواد مالی و آگاهی از ابزار فنون و روشهای مدیریت منابع مالی به عنوان یکی از نیازهای مهم در دنیا برای تمام افراد جامعه شناخته می شود و با توجه به تأثیر آن بر شمول مالی می تواند شرایطی را فراهم نماید که عبارت است از: مصرف کنندگان مطلع و تحصیل کرده، می توانند برای خانواده شان تصمیمات بهتری بگیرند و از این طریق امنیت اقتصادی و رفاه آن ها را تأمین کنند. یک بازار مؤثر و کافی نیازمند مصرف کنندگان آگاه است تا تصمیمات آگاهانه اتخاذ کنند با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می شود سیاست گذاران به منظور بررسی دقیق تر وضعیت شمول مالی، توجه بیشتری به محتوای اطلاعاتی شرکت ها داشته باشند تا از این طریق ریسک آتی آن را پیش بینی کنند. سرمایه اجتماعی با تأثیر بر شمول مالی داده ها و تحلیل آسیب شناسی ذینفعان (از جمله سیاست گذاران و قانون گذاران) قادر می سازد وضعیت پایه یا شروع را بهتر درک کنند تا قادر به برنامه ریزی برای ادامه مسیر باشند. اگر سیاست گذاران از وضعیت پایه و مشکلات نظام کنونی آگاه نباشند، نمی توانند چارچوب مناسبی برای بهبود وضعیت طراحی کنند. وضعیت پایه نشان دهنده دسترسی یا استفاده از خدمات مالی، موانع شمول مالی و چگونگی رفع آنها در چهارچوب منابع و ظرفیت های محدود نهادی در ابتدای طراحی یک راهبرد بهبود شمول مالی است یافته فرضیه سوم نشان داد که سواد مالی بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار ندارد. با توجه به نتیجه پژوهش فرضیه چهارم که سواد مالی بر شمول مالی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار دارد می توان بیان نمود سرمایه اجتماعی با نقش میانجی بر رابطه بین سواد مالی و شمول مالی دستیابی به هدفهای معین را که در نبود آن، دست نیافتنی خواهد بود، امکانپذیر می سازند. سرمایه اجتماعی هنجارها و شبکه هایی که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی را به منظور کسب سود متقابل فراهم می کنند و با شیوه هایی همچون سنجش سطح اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمن های مدنی رسمی یا غیررسمی قابل فراهم می کنند. بنابراین به مدیران توصیه می شود تا حد امکان جهت افزایش سرمایه اجتماعی شرکت، روش های مناسبی جهت ارتقا انتخاب نمایند.

۶. منابع و مآخذ

۱. احمدی لنگری، سید حسین. خوزین، علی. (۱۴۰۰). تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر عملکرد مالی، ثبات مالی و شمول مالی در بخش بانکی ایران. فصلنامه تحلیل بازار سرمایه، ۱(۳)، ۱۵۲-۱۸۸.
۲. امیری، حسین. نجفی نژاد، محمود. موسوی، سیده محدثه. حسنی، محمدحسین. (۱۳۹۹). جریانی از سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در ایران. برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۲(۴۳)، ۸۹-۱۲۴.
۳. حمیدزاده، حسین. (۱۴۰۲). تأثیر سواد مالی بر شمول مالی از منظر سرمایه گذاران بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، صنایع و مدیریت، دانشگاه صنعتی شاهرود.

۴. بالونژادنوری، روزبه. فرهنگ، امیرعلی. (۱۴۰۰). فرهنگ اثر شمول مالی بر کارایی و پایداری مالی: کاربردی از رویکرد شاخص سازی چند بُعدی، *اقتصاد و تجارت نوین*، ۱۶(۲)، ۵-۹-۸۳.
۵. عبدالرزاق مطر، مروان. شندی، ادیب قاسم. حافظی، بهار. شریفی رنانی، حسین. (۱۴۰۳). بررسی تأثیرات کوتاه مدت و بلند مدت سواد مالی، شمول مالی و توسعه اجتماعی بر ثبات مالی در کشورهای عضو اوپک، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۶۲، ۱۹۷-۲۱۶.
۶. قالمق، کریم. یعقوب نژاد، احمد و فلاح شمس، میرفیض. (۱۳۹۸). تأثیر سواد مالی بر میزان شخصیت ماکیاولیستی سرمایه گذاران بورس اوراق بهادار تهران. *دانش سرمایه گذاری*، ۸(۳۰)، ۲۲۹-۲۴۹.
۷. نظری پور، محمد، و زکی زاده، بابک. (۱۴۰۱). تحلیل رفتار سرمایه گذاران حقیقی براساس تئوری رفتار برنامه ریزی شده: باتاکید بر خوش بینی-بدبینی و سواد مالی. *پژوهش های مالی و رفتاری در حسابداری*، ۲(۴)، ۶۴-۸۳.
8. Al-Sarraf, J., Irani, Z., & Weerakkody, V. (2018). The role of social capital in promoting financial literacy and financial. *The British Academy of Management (BAM)*, 27(1), 17-40
9. Beatrice, V., Murhadi, W. R., & Herlambang, A. (2021). The effect of demographic factors on behavioral biases. *Jurnal Siasat Bisnis*, 25(1), 17-29.
10. Blount, I., del Carmen Triana, M., Richard, O., & Li, M. (2023). How women CEOs' financial knowledge and firm homophily affect venture performance. *Journal of Business Research*, 155, 113459.
11. Chang, L., Iqbal, S., & Chen, H. (2023). Does financial inclusion index and energy performance index co-move?. *Energy Policy*, 174, 113422.
12. Elizabeth, J., Murhadi, W. R., & Sutejo, B. S. (2020). Investor Behavioral Bias Based on Demographic Characteristics. In Proceedings of the 17 th International Symposium on Management (INSYMA 2020). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.200127.002>
13. Goel, A. (2023). Trends and reforms of financial inclusion in India. *International Review of Applied Economics*, 1-11.
14. Goenadi, Gracia F. Murhadi, Werner Ria . Ernawati , Endang (2022) The Influence of Financial Literacy on Financial Inclusion: Social Capital as Mediating Variable, *Media Ekonomi dan Manajemen*, 37(2)
15. Hair, J. F., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Black, W. C. (2018). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage Learning.
16. Khan, F., Siddiqui, M. A., & Imtiaz, S. (2022). Role of financial literacy in achieving financial inclusion: A review, synthesis and research agenda. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2034236. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2034236>
17. Lee, C.-C., Wang, C.-W., & Ho, S.-J. (2020). Financial inclusion, financial innovation, and firms' sales growth. *International Review of Economics & Finance*, 66, 189-205. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2019.11.021>
18. Mandal, A., Saxena, A., & Mittal, P. (2022, March). Financial literacy and digital product use for financial inclusion: A GETU model to develop financial literacy. In *2022 8th International Conference on Advanced Computing and Communication Systems (ICACCS)* (1) 1614-1619.
19. Nuryani, H. S., & Israfiani, R. (2021). Pengaruh Literasi Keuangan dan Modal Sosial terhadap Inklusi Keuangan Masyarakat Usia Produktif di Sumbawa Indonesia. *Jurnal Manajemen Dan Bisnis*, 4(2), 35-42.

20. Pulungan, D. R., & Ndruru, A. (2019). Pengaruh Literasi Keuangan dan Modal Sosial terhadap Inklusi Keuangan Mahasiswa. Seminar Nasional & Call For Paper Seminar Bisnis Magister Manajemen. "Membangun Ekonomi Kreatif Yang Berdaya Saing, 132-142.
21. Savari, M., Damaneh, H. E., & Damaneh, H. E. (2023). The effect of social capital in mitigating drought impacts and improving livability of Iranian rural households. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 89, 103630.
22. Soejono, Fransiska. Sri Mendari, Anastasia(2022) Financial Literacy, Individual Characteristic and Financial Inclusion: A Study on Lecturers in Palembang, *International Journal of Multidisciplinary Applied Business and Education Research* 3(2):269-277
23. Wann, C. R., & Burke-Smalley, L. (2022). Differences in financial inclusion by disability type. *International Journal of Bank Marketing*, (ahead-of-print).
24. Yu, Y., & Tang, K. (2023). Does financial inclusion improve energy efficiency?. *Technological Forecasting and Social Change*, 186, 122110.
25. Yue, T., Au, D., Au, C. C., & Iu, K. Y. (2023). Democratizing financial knowledge with ChatGPT by OpenAI: Unleashing the Power of Technology. Available at SSRN 4346152

Investigating the effect of financial literacy on financial inclusion with regard to the Mediating role of Social capital in companies listed on the Tehran Stock Exchange

Rahman Rajabi ^{*1}

Abstract

The aim of the current research is to investigate the effect of financial literacy on financial inclusion with regard to the mediating role of social capital in companies admitted to the Tehran Stock Exchange. The research method of this research is in terms of practical purpose, in terms of method it is correlation type and in terms of time it is post-event type. In this research, in order to test the research hypotheses, the classified and audited financial data of the active companies admitted to the Tehran Stock Exchange were used. The statistical sample consists of 120 companies in the period from 1395 to 1400. In this research, Excel and EvIEWS 10 software were used for data analysis. The results obtained from the research confirm that financial literacy has a positive and significant effect on social capital and financial inclusion. Also, social capital has a positive and significant effect on financial inclusion. Finally, the role of social capital as a mediating variable on the relationship between financial literacy and financial inclusion was proven.

Keywords

Financial Literacy, Financial Inclusions, Social Capital.

1. Master's degree in Financial Management, Islamic Azad University, Varamin-Pishva branch, Peshwa, Iran (*Corresponding author: rahmanrajabi.416@gmail.com)